

تأثیر همزمان تراکم پرورش، سم آفلاتوکسین B₁ و مخلوط پودر گیاهان دارویی بر فیزیولوژی گوارش ماهی قزل آلائی رنگین کمان (*Onchorhynchus mykiss*)

زهرا محمودی کیا^۱، احمد ایمانی^{۲*}، کوروش سروی مغانلو^۱، مزدک رازی^۲

*a.imani@urmia.ac.ir

۱- گروه شیلات دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه ارومیه، ایران

۲- گروه علوم پایه دانشکده دامپزشکی، دانشگاه ارومیه، ایران

تاریخ دریافت: آبان ۱۳۹۷

تاریخ پذیرش: دی ۱۳۹۷

چکیده

در این پژوهش اثر تراکم‌های مختلف نگهداری و سم آفلاتوکسین B₁ به همراه ترکیب پودر آویشن شیرازی و رزماری بر فیزیولوژی گوارش ماهی قزل آلائی رنگین کمان بررسی شد. بدین منظور ۶۰۰ قطعه ماهی با میانگین وزنی 90 ± 3 گرم، در ۶ تیمار شامل (۱) تراکم پرورش 15 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی فاقد سم آفلاتوکسین، (۲) تراکم پرورش 45 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی فاقد سم آفلاتوکسین، (۳) تراکم پرورش 15 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی حاوی ۵۰ ppb سم آفلاتوکسین، (۴) تراکم پرورش 45 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی حاوی ۵۰ ppb سم آفلاتوکسین، (۵) تراکم پرورش 15 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی حاوی ۴٪ پودر گیاهان آویشن و رزماری و ۵۰ ppb سم آفلاتوکسین و (۶) تراکم پرورش 45 kg.m^{-3} - تغذیه با جیره غذایی حاوی ۴٪ پودر گیاهان آویشن و ۵۰ ppb سم آفلاتوکسین، تقسیم شدند. فعالیت آلکالین پروتئاز، لیپاز و آمیلاز تحت تأثیر تراکم پرورش بطور معنی‌داری افزایش یافت ($p < 0.05$). همچنین، بیشترین میزان فعالیت آنزیم آمیلاز و آلکالین پروتئاز متعلق به گروه تغذیه شده با جیره غذایی فاقد پودر گیاهان دارویی پرورش یافته در تراکم 45 Kg.m^{-3} بود ($p < 0.05$). میزان فعالیت آنزیم لیپاز ماهیان تغذیه شده با جیره غذایی حاوی پودر گیاهان دارویی بطور معنی‌داری کمتر از ماهیان گروه مقابل بود ($p < 0.05$). بررسی‌های بافت شناسی نشان داد که پرزهای روده ماهیان پرورشی در تراکم بالا (کیلوگرم ماهی بر مترمکعب) و تغذیه شده با جیره غذایی دارای ۵۰ ppb آفلاتوکسین دچار تخریب شد. اما افزودن ترکیب پودر آویشن و رزماری مانع بروز این عارضه شد. بنظر می‌رسد بافت روده توانایی تحمل شرایط تنشی ازدحام بالا را دارد، اما اگر این ازدحام با آلودگی جیره غذایی با آفلاتوکسین همراه گردد، برای ماهی قابل تحمل نیست. البته، بررسی‌های تکمیلی نظیر سنجش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی بافت روده برای درک بهتر سازوکار این تغییرات توصیه می‌شود.

لغات کلیدی: بافت شناسی، بخش پیشین روده، رزماری، آویشن، قزل آلائی رنگین کمان

*نویسنده مسئول

مقدمه

امروزه با توجه به کاهش منابع آبی، افزایش تراکم پرورش یکی از راهکارهای افزایش تولید آبزیان می باشد (Rafatnezhad *et al.*, 2008). در شیوه پرورش متراکم، غذا و سلامت آن بطور مستقیم بر سلامت ماهی و عملکرد آن موثر است (Imani *et al.*, 2018). اقلام غذایی مانند ذرت و فرآورده های جانبی دانه های روغنی نظیر بادام زمینی و پنبه دانه مورد استفاده در فرمولاسیون جیره غذایی آبزیان، در شرایط رطوبت و درجه حرارت بالا براحتی در معرض آلودگی با سموم قارچی قرار می گیرند (Kabak *et al.*, 2006)، به شکلی که سالانه ۲۵٪ محصولات غذایی توسط قارچ ها و سموم ناشی از آنها آلوده می شوند. آفلاتوکسین ها سرطان زا و برای کبد، کلیه و سیستم عصبی سمی می باشند و برای همه موجودات از جمله انسان و آبزیان بویژه قزل آلائی رنگین کمان جوان بسیار سمی هستند (Imani *et al.*, 2018). آفلاتوکسین B₁ سمی ترین و فراوان ترین ترکیب سرطان زای طبیعی می باشد (Celik and Sur, 2003) و در دام و طیور موجب اختلالات گوارشی، کاهش سرعت رشد و بازدهی پایین حیوان می شود (Gallo *et al.*, 2010). در آبزیان خطر بروز بیماری در اثر مصرف پودر ماهی و بویژه نهاده های غذایی با منشا گیاهی آلوده به آفلاتوکسین از جمله کنجاله پنبه دانه، بادام زمینی، ذرت و سویا وجود دارد. آفلاتوکسین موجب کاهش قابل توجه میزان پروتئین کل، آلبومین و گلوبولین پلاسما می گردد (Santacroce *et al.*, 2008). تحقیقات نشانگر اهمیت بالای آلودگی آفلاتوکسینی خوراک قزل آلائی رنگین کمان نسبت به سایر ماهیان پرورشی می باشد (Lovell, 2003). در آبی پروری از گیاهان دارویی به منظور جلوگیری از فعالیت میکروبی، تسهیل رشد و بلوغ گونه های پرورشی استفاده می شود. این ترکیبات همچنین می توانند از طریق تأثیر بر ریخت شناسی روده بر میزان جذب مواد مغذی و در نتیجه کارایی تغذیه ای تأثیرگذار باشند (Bello *et al.*, 2012). روده مهمترین سطح تماس میان میکوتوکسین های خوراکی و اثرات مضر آنها بر حیوان است (Imani *et al.*, 2018). میکوتوکسین ها بر سلامت روده اثر منفی می

گذارند و سبب کاهش بقاء سلول های روده، کاهش اسید چرب با زنجیره کوتاه و حذف باکتری های مفید، افزایش بیان ژن های دخیل در التهاب می شوند (Broom, 2015). آنزیم های گوارشی نقش بسیار مهمی در هضم و در نتیجه جذب مواد مغذی اعم از پروتئین و چربی دارند و تعیین فعالیت آنها شاخص خوبی جهت سنجش ظرفیت گوارشی و همچنین بیانگر تکامل دستگاه گوارش و وضعیت تغذیه ای ماهی است (Yúfera and Darias, 2007). با مطالعه فعالیت آنزیم های گوارشی می توان اطلاعات زیادی در ارتباط با فیزیولوژی گوارش و شرایط تغذیه ای ماهی فراهم نمود (Bolasina *et al.*, 2006). فعالیت آنزیم های گوارشی ماهیان با تغذیه و عادات غذایی آنها در ارتباط است؛ برای مثال، آمیلاز برای هضم کربوهیدرات ها ضروری می باشد و لیپاز آنزیمی است که توانایی آبکافت استرها را دارد و در تجزیه تری گلیسریدها به گلیسرول و اسیدهای چرب ایفاء نقش می کند (Oledo *et al.*, 2011). با این وجود، پژوهش ها در زمینه فعالیت آنزیم های گوارشی گونه های مختلف آبزیان تحت تأثیر شرایط پرورش متراکم و همچنین آلودگی با سموم قارچی (Bolasina *et al.*, 2006; Imani *et al.*, 2018; Dong *et al.*, 2018; Liu *et al.*, 2018) بسیار اندک است. از اینرو، مطالعه تغییر فعالیت آنزیم های گوارشی در پاسخ به آلودگی های غذایی یک گام ضروری در جهت درک چگونگی مکانیسم گوارش و سازگاری جانداران با تغییر کیفیت جیره غذایی و شرایط محیط پرورش است (et al., 2006). Rungrangsak-Torrison با توجه به نبود منابع منتشره علمی در زمینه تأثیر همزمان تراکم های مختلف پرورش و سم آفلاتوکسین B₁ به همراه افزودن پودر آویشن شیرازی و رزماری بر فیزیولوژی دستگاه گوارش ماهی قزل آلائی رنگین کمان (*Oncorhynchus mykiss*) شامل فعالیت آنزیم های گوارشی و آسیب شناسی بافت آن، مطالعه حاضر طراحی و اجرا گردید.

مواد و روش کار

جهت شروع مطالعه، ۶۰۰ قطعه ماهی قزل آلائی رنگین کمان با میانگین وزنی ۹۰±۳ گرم از یکی از مراکز

به طور مرتب روزانه اندازه گیری و ثبت شد. این مقادیر در محدوده مناسب برای پرورش ماهی قزل آلا ی رنگین کمان قرار داشت (بترتیب $15/5 \pm 0/5$ درجه سانتی گراد و $8/0 \pm 0/6$ میلی گرم در لیتر). در این پژوهش از جیره غذایی تجاری GFT₂ ساخت شرکت فرادانه استفاده شد، به این شکل که پس از آسیاب نمودن دان های غذایی، آفلاتوکسین و/یا پودر گیاهان آویشن و رزماری طبق جدول ۱ به جیره غذایی افزوده شد (Imani et al., 2018).

تکثیر و پرورش ماهیان سردآبی استان آذربایجان غربی شهرستان ارومیه خریداری شدند. ماهیان پس از گذراندن یک هفته دوره قرنطینه و سازش با شرایط جدید، توزین و به صورت تصادفی در مخازن ۳۰۰ لیتری حاوی ۲۰۰ لیتر آب توزیع شدند. تغذیه ماهیان به میزان ۳ درصد وزن بدن بود. این مطالعه به صورت یک طرح کاملاً تصادفی ساده شامل ۶ تیمار طبق جدول ۱ در سه تکرار و به مدت ۴۵ روز به اجرا درآمد. در طول دوره پرورش، فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی آب شامل دما و میزان اکسیژن محلول

جدول ۱: تیمارهای آزمایشی

Table 1: Experimental treatments

تیمارهای آزمایشی	گروه آزمایشی
۱۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه GFT)	تیمار ۱ (گروه شاهد)
۱۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه + سم آفلاتوکسین ۵۰ ppb)	تیمار ۲
۴۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه)	تیمار ۳
۴۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه + سم آفلاتوکسین ۵۰ ppb)	تیمار ۴
۱۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه + سم آفلاتوکسین ۵۰ ppb + ۲ درصد پودر آویشن + ۲ درصد پودر رزماری)	تیمار ۵
۴۵ کیلوگرم بر مترمکعب ماهی (تغذیه با غذای فرادانه + سم آفلاتوکسین ۵۰ ppb + ۲ درصد پودر آویشن + ۲ درصد پودر رزماری)	تیمار ۶

ساعت قبل از انجام نمونه برداری قطع گردید. از هر تیمار ۶ قطعه (از هر تانک دو قطعه ماهی) بصورت کاملاً تصادفی انتخاب و اقدام به نمونه برداری گردید. پس از تهیه مقاطع بافتی از نمونه های آماده شده، لام ها با استفاده از هماتوکسیلین-ئوزین (Haematoxylin and Eosin) رنگ آمیزی شده و مورد بررسی کیفی قرار گرفتند.

روش تجزیه و تحلیل آماری داده ها

داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS، به روش آنالیز واریانس دوطرفه (ANOVA) و آزمون توکی واکاوی آماری شدند. برای حصول بهتر اهداف این پژوهش، داده های آزمایشی در دو گروه مختلف سازماندهی و به صورت دو طرح کاملاً تصادفی با آرایش فاکتوریل 2×2 تجزیه آماری شدند. در آنالیز آماری نخست، به منظور تعیین اثر همزمان تراکم پرورش و آلودگی جیره های

در پایان آزمایش جهت مطالعه میزان فعالیت آنزیم های گوارشی روده پس از ۲۴ ساعت قطع تغذیه، از هر تیمار ۳ ماهی به صورت کاملاً تصادفی صید و روده آنها جهت مطالعات آنزیمی جدا شد. پیش از کالبدگشایی، ماهیان توسط گل میخک ۲۰۰ ppm بیهوش شدند و با ضربه ای به سر کشته شدند (Imani et al., 2018). عصاره خام آنزیمی طبق روش Chong و همکاران (۲۰۰۲) انجام شد و برای سنجش فعالیت آنزیم های آلکالین پروتئاز، لیپاز و آمیلاز به ترتیب از سوپستراهای اختصاصی آزوکازین، پارانیترو فیل مریستات و نشاسته استفاده شد (Iijima 1998; Imani et al., 2018).

بررسی های بافت شناسی روده

جهت بررسی های بافت شناسی روده، نمونه برداری در پایان دوره پرورش صورت پذیرفت. عمل غذادهی ماهیان ۲۴

دو عامل مورد بررسی (تراکم و پودر گیاهان دارویی) بر میزان فعالیت آنزیم‌های آمیلاز و آلکالین پروتئاز معنی‌دار بود. با این وجود، میزان فعالیت آنزیم لیپاز تنها تحت تأثیر عامل اصلی وجود یا فقدان ترکیب پودر گیاهان دارویی در جیره غذایی قرار گرفت (جدول ۴). بنابراین، جهت مقایسه میانگین فعالیت آنزیم‌های آمیلاز و آلکالین پروتئاز گروه‌های مختلف آزمایشی تمامی گروه‌ها مد نظر قرار گرفتند و در ارتباط با فعالیت آنزیم لیپاز صرفاً به بررسی عامل اصلی تراکم بسنده شد.

جدول ۲: آنالیز واریانس (P value) اثر همزمان تراکم پرورش و آلودگی جیره به آفلاتوکسین B₁ بر فعالیت آنزیم‌های گوارشی
Table 2: ANOVA output of interactive effect of stocking density and dietary aflatoxin B₁ contamination on digestive enzymes activity.

عامل	آنزیم‌های گوارشی		
	آلکالین پروتئاز	لیپاز	آمیلاز
آفلاتوکسین	۰/۲۳۷	۰/۷۹۹	۰/۲۰۴
تراکم پرورش	۰/۰۰۰	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰
آفلاتوکسین*تراکم پرورش	۰/۴۱	۰/۳۲۴	۰/۹۳۵

همانطوریکه در شکل ۱ مشاهده می‌شود، بیشترین میزان فعالیت آنزیم آمیلاز متعلق به گروه تغذیه شده با جیره غذایی حاوی ۰ درصد ترکیب پودر گیاهان دارویی و پرورش یافته در تراکم ۴۵ Kg/m³ بود و با سایر گروه‌ها تفاوت معنی‌داری داشت ($p < 0.05$). نتایج مربوط به میزان فعالیت آنزیم آلکالین پروتئاز در شکل ۲ نشان داده شده است. بیشترین میزان فعالیت این آنزیم نیز در تیمار ۰ درصد ترکیب پودر گیاهان دارویی- تراکم پرورش ۴۵ Kg/m³ مشاهده گردید که به طور معنی‌داری بیش از سایر گروه‌های آزمایشی بود ($p < 0.05$). میزان فعالیت آنزیم لیپاز ماهیان تحت تأثیر حضور ترکیب پودر گیاهان دارویی قرار گرفت و به طور معنی‌داری کاهش یافت (شکل ۳، $p < 0.05$).

شکل ۴ بررسی بافت قسمت ابتدایی روده ماهیان تیمارهای مختلف را در پایان دوره پرورش نشان می‌دهد.

غذایی به آفلاتوکسین، داده‌های مربوط به تیمارهای ۱ تا ۴ مد نظر قرار گرفت. در این آنالیز اثر دو عامل تراکم پرورش (در دو سطح ۱۵ و ۴۵ کیلوگرم/مترمکعب) و آلودگی جیره به آفلاتوکسین (در دو حالت عدم آلودگی جیره و آلودگی جیره با ۵۰ ppb آفلاتوکسین) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در آنالیز آماری دوم که با هدف تعیین اثر مکمل‌سازی گیاهان دارویی به جیره‌ی غذایی آلوده به آفلاتوکسین در تراکم‌های مختلف انجام شد، نیز داده‌ها به صورت طرح کاملاً تصادفی با آرایش فاکتوریل ۲×۲ با دو عامل اصلی تراکم پرورش (در دو سطح ۱۵ و ۴۵ کیلوگرم/مترمکعب) و مکمل‌سازی جیره‌ی گیاهان دارویی (در دو سطح عدم مکمل‌سازی و مکمل‌سازی گیاهان دارویی) صورت پذیرفت. پیش از انجام آنالیزهای آماری مورد نظر، از نرمال بودن و همگنی واریانس‌ها بترتیب توسط آزمون‌های شاپیروویک و لون اطمینان حاصل گردید. سطح معنی‌داری آزمون‌ها $p \leq 0.05$ بود. تمامی تحلیل‌های آماری در محیط نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ انجام شد. رسم نمودارها نیز با استفاده از نرم افزار Excel نسخه ۲۰۱۳ صورت پذیرفت.

نتایج

آنالیز واریانس مطالعه اثر همزمان تراکم پرورش و آلودگی جیره غذایی به آفلاتوکسین B₁ (تیمارهای ۱ تا ۴) نشان داد فعالیت آنزیم‌های آلکالین پروتئاز، لیپاز و آمیلاز تنها تحت تأثیر تراکم پرورش قرار گرفتند (جدول ۲) و آلودگی جیره غذایی و همچنین اثر متقابل این دو عامل هیچ اثر بر میزان فعالیت این آنزیم‌ها نداشتند ($p > 0.05$). در نتیجه در مقایسات تعقیبی، گروه‌های آزمایشی تنها با توجه به تراکم پرورش مورد آنالیز (Tukey's HSD test) قرار گرفتند. نتایج مقایسه میانگین فعالیت آنزیم‌های مذکور در جدول ۳ آمده است. همانطوریکه از نتایج می‌توان دریافت، پرورش ماهیان در تراکم بالا به طور معنی‌داری موجب افزایش فعالیت آنزیم‌های مذکور شد ($p < 0.05$).

آنالیز واریانس بررسی اثر همزمان تراکم پرورش و افزودن پودر گیاهان دارویی به جیره غذایی ماهیان تغذیه شده با خوراک آلوده به آفلاتوکسین B₁ نشان داد که اثر متقابل

جدول ۳: فعالیت آنزیم‌های گوارشی ماهیان گروه‌های آزمایشی در پایان دوره پرورش

Table 3: Digestive enzymes activity of experimental groups at the end of experimental period.

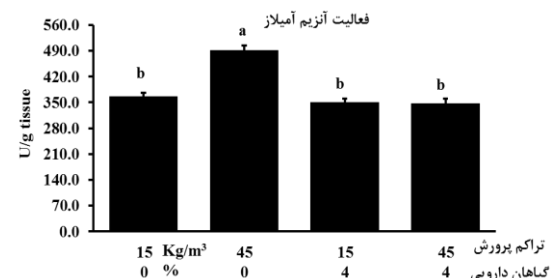
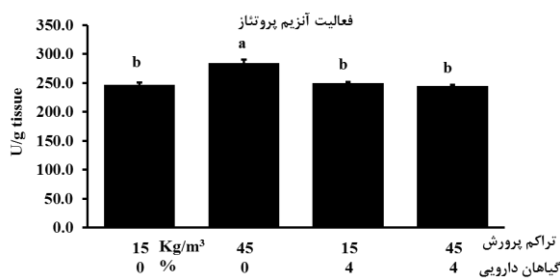
آنزیم‌های گوارشی (U/g tissue)			تراکم پرورش (Kg/m ³)
آلکالین پروتئاز	لیپاز	آمیلاز	
۲۶۷/۱۷±۲/۷۱ ^b	۴۵/۱۷±۰/۹۵ ^b	۳۵۶/۶۷±۹/۰۶ ^{b*}	۱۵
۲۷۸/۳۲±۵/۰۲ ^a	۴۹/۵۰±۰/۷۶ ^a	۴۷۹/۳۳±۱۳/۰۰ ^a	۴۵

* حروف متفاوت در هر ستون نشان دهنده وجود تفاوت معنی داری آماری می‌باشد (P<۰/۰۵).

جدول ۴: آنالیز واریانس (P value) اثر تراکم پرورش و افزودن پودر گیاهان دارویی به جیره آلوده به آفلاتوکسین B₁ بر فعالیت آنزیم‌های گوارشی

Table 4: ANOVA output of interactive effect of stocking density and medicinal plant inclusion in aflatoxin B₁ contamination diets on digestive enzymes activity.

آنزیم‌های گوارشی			عامل
آلکالین پروتئاز	لیپاز	آمیلاز	
۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	پودر گیاهان دارویی
۰/۰۰۳	۰/۴۴۱	۰/۰۰۱	تراکم پرورش
۰/۰۰۰	۰/۰۶۸	۰/۰۰۰	پودر گیاهان دارویی*تراکم پرورش

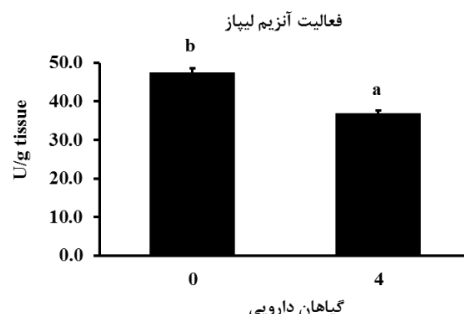

شکل ۲: میزان فعالیت آنزیم آلکالین پروتئاز ماهیان پرورش یافته در تراکم‌های مختلف و تغذیه شده با جیره غذایی حاوی / فاقد پودر گیاهان دارویی (آویشن شیرازی و رزماری). در این آزمایش ماهیان با جیره غذایی آلوده به آفلاتوکسین تغذیه شده‌اند، حروف غیریکسان نشانه اختلاف آماری معنی‌دار در سطح $p<۰/۰۵$ می‌باشند.

Figure 2: Alkaline protease activity of fish at various stocking density and received diets with/without medicinal plants (thyme and rosemary). In this trial, all diets were contaminated with aflatoxin B₁. Columns with different letters are significantly different at $p<0.05$.

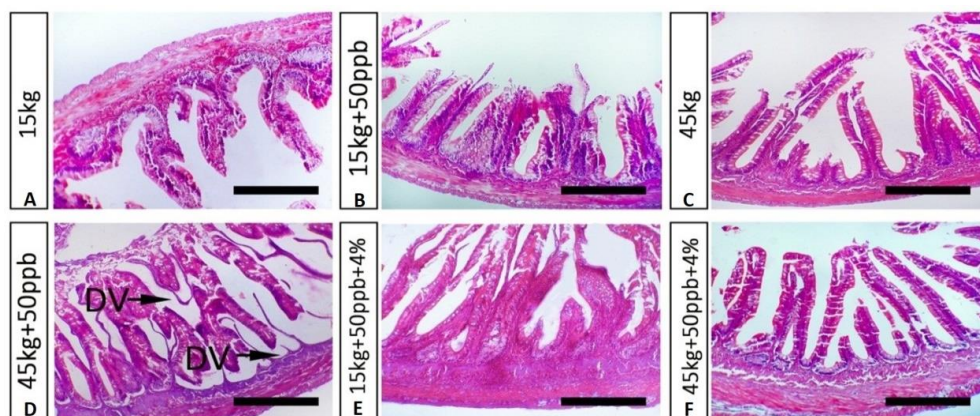
شکل ۱: میزان فعالیت آنزیم آمیلاز ماهیان پرورش یافته در تراکم‌های مختلف و تغذیه شده با جیره غذایی حاوی / فاقد پودر گیاهان دارویی (آویشن شیرازی و رزماری). در این آزمایش ماهیان با جیره غذایی آلوده به آفلاتوکسین تغذیه شده‌اند، حروف غیریکسان نشانه اختلاف آماری معنی‌دار در سطح $p<۰/۰۵$ می‌باشند.

Figure 1: Amylase activity of fish at various stocking density and received diets with/without medicinal plants (thyme and rosemary). In this trial, all diets were contaminated with aflatoxin B₁. Columns with different letters are significantly different at $p<0.05$.

شکل ۳: میزان فعالیت آنزیم لیپاز ماهیان قزل آلاي رنگین کمان پرورشی تغذیه شده با جیره غذایی حاوی/فاقد ترکیب پودر گیاهان دارویی (آویشن شیرازی و رزماری). در این آزمایش ماهیان با جیره غذایی آلوده به آفلاتوکسین تغذیه شده‌اند، حروف غیریکسان نشانه اختلاف آماری معنی‌دار در سطح $p < 0.05$ می‌باشند.

Figure 3: Lipase activity of received diets with/without medicinal plants (thyme and rosemary). In this trial, all diets were contaminated with aflatoxin B₁. Columns with different letters are significantly different at $p < 0.05$.

شکل ۴: مقاطع بافت شناسی بخش پیشین روده ماهیان گروه‌های مختلف در پایان آزمایش (H&E، $\times 40$). مقیاس موجود در تصاویر μm ۲۵۰ می‌باشد. A: ماهیان تغذیه شده با جیره فاقد آلودگی و افزودنی گیاهی در تراکم 15 kg/m^3 ; B: ماهیان تغذیه شده با جیره آلوده و فاقد افزودنی گیاهی در تراکم 15 kg/m^3 ; C: ماهیان تغذیه شده با جیره فاقد آلودگی و افزودنی گیاهی در تراکم 45 kg/m^3 ; D: ماهیان تغذیه شده با جیره آلوده و فاقد افزودنی گیاهی در تراکم 45 kg/m^3 ; E: ماهیان تغذیه شده با جیره آلوده و دارای افزودنی گیاهی در تراکم 15 kg/m^3 ; F: ماهیان تغذیه شده با جیره آلوده و دارای افزودنی گیاهی در تراکم 45 kg/m^3 . DV: تخریب پرزها.

Figure 4: Histological sections of proximal intestine of various experimental groups at the end of the experimental period ($\times 40$). The scale represents $250 \mu\text{m}$. A: Fish fed diet without any contamination or supplement and reared at 15 kg/m^3 , B: Fish fed contaminated diet without supplement and reared at 15 kg/m^3 , C: Fish fed diet without any contamination or supplement and reared at 45 kg/m^3 , D: Fish fed contaminated diet without supplement and reared at 45 kg/m^3 , E: Fish fed contaminated diet with supplement and reared at 15 kg/m^3 and F: Fish fed contaminated diet with supplement and reared at 45 kg/m^3 . DV: Villus detachment.

اثر خاصی بر بافت روده ماهیان نداشت، اما اگر این ازدحام با آلودگی جیره غذایی با آفلاتوکسین همراه گردد، برای ماهی قابل تحمل نیست. همچنین گنجاندن پودر گیاهان دارویی رزماری و آویشن در جیره غذایی توانست مانع تخریب پرزها گردد.

ماهیان پرورش یافته در تراکم 45 Kg/m^3 که با جیره غذایی آلوده به 50 ppb سم آفلاتوکسین تغذیه شده بود ضایعه انفصال یا تخریب پرزهای روده (Detachment of Villus) قابل مشاهده بود و این پرزها از حالت طبیعی برخوردار نبودند. با این وجود پرورش ماهیان در تراکم بالا

بحث

با توجه به افزایش تمایل به متراکم سازی پرورش آبزیان به علت کمبود زمین و دسترسی به منابع آبی، اهمیت تغذیه و تامین خوراک با کیفیت بیش از پیش نمایان شده است. در چنین شرایطی درک تاثیر متراکم سازی سامانه های پرورشی آبزیان بویژه در مرحله پروراری و همچنین اثر آلودگی جیره های غذایی و شیوه های مدیریت تاثیر این سموم (استفاده از گیاهان دارویی) می تواند در بهینه سازی و مدیریت آبی پروری و در نتیجه افزایش سود دهی مزارع مفید باشد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آلودگی جیره غذایی به آفلاتوکسین اثر معنی داری بر میزان فعالیت این آنزیم ها نداشت ($p > 0.05$). در مطالعه Imani و همکاران (۲۰۱۸)، بر بچه ماهیان ۱۰ گرمی قزل آلی رنگین کمان، آلودگی جیره غذایی به آفلاتوکسین بر میزان فعالیت آنزیم آلکالین پروتئاز موثر بود. همچنین در جوجه ها (Marchioro et al., 2013) و اردک (Han et al., 2008) افزایش فعالیت آنزیم های گوارشی مشاهده شده است. همچنین میزان فعالیت آنزیم های آمیلاز و لیپاز در جوجه های دریافت کننده ۴ میلی گرم بر کیلوگرم آفلاتوکسین در جیره غذایی افزایش یافت (Richardson and Hamilton, 1987) که با نتیجه پژوهش حاضر متفاوت است. با این حال، چنین افزایشی در فعالیت آنزیم های گوارشی به مفهوم عملکرد بهتر در جذب مواد مغذی نیست، زیرا آسیب های حاد یا مزمن لوزالمعده باعث می شود که مقادیر بیشتری آنزیم از سلول های ترشحی لوزالمعده حیوان آزاد شوند و این امر باعث افزایش فعالیت آنزیم های گوارشی دستگاه گوارش می گردد (Lempinen et al., 2005).

تزریق درون صفاقی آفلاتوکسین در ماهی روهو (*Labeo rohita*) سبب نکروز سلول های آسینی لوزالمعده و کاهش گرانول های سیتوپلاسمی یا به عبارت دیگر، کاهش ساخت/ترشح آنزیم های گوارشی و در نتیجه کاهش اشتها ماهی شد (Sahoo, 2005). نتایج مشابهی در گربه ماهی روگاهی گزارش شده است (Jantrarotai et al., 1990) و همچنین Osborne و Hamilton (۱۹۸۱) مشاهده کردند که در جوجه های تغذیه شده با

آفلاتوکسین $1/25 \mu\text{g/g}$ سطح فعالیت آنزیم های لیپاز، تریپسین و آمیلاز کاهش یافت. این کمبود گوارشی می تواند یک سندرم مضر برای شیوع آفلاتوکسیکوز باشد. Matur و همکاران (۲۰۱۰) گزارش دادند که فعالیت لیپاز در مرغ هایی که با جیره غذایی آلوده به آفلاتوکسین تغذیه شده بودند، در مقایسه با گروه تغذیه شده با جیره غذایی عاری از آفلاتوکسین کاهش یافت. همچنین در پژوهش Nazdar و همکاران (۲۰۱۸) به رغم کاهش فعالیت آنزیم آلکالین پروتئاز ماهیان تغذیه شده با سطوح مختلف نانوذره اکسید نیکل در ماه اول، افزایش فعالیت در ماه دوم مطالعه مشاهده گردید.

عصاره های مختلف گیاهی به منظور بهبود عملکرد حیوانات با اثر تحریک کنندگی بر ترشحات دستگاه گوارش یا به دلیل اثرات ضد باکتریایی مستقیم بر فلور روده به جیره اضافه می شوند (Citarasu, 2010). در این پژوهش استفاده از پودر گیاهان آویشن شیرازی و رزماری بر فعالیت آنزیم های گوارشی مورد مطالعه در ماهیان تغذیه با جیره های غذایی آلوده به آفلاتوکسین تاثیر داشت و سطح آنزیم لیپاز به طور معنی داری کاهش یافت. در منابع مختلف آثار تعدیل کنندگی ترکیبات گیاهی نظیر اسانس دارچین و سیلیمارین بر فعالیت آنزیم های گوارشی گزارش شده است. به این شکل که تغذیه با این ترکیبات گیاهی تا حدی از افزایش پاتولوژیک فعالیت آنزیم آلکالین پروتئاز کاسته بود (Nazdar et al., 2018; Imani et al., 2018). در پژوهش حاضر، افزایش تراکم پرورش موجب افزایش فعالیت آنزیم های گوارشی مورد مطالعه گردید. در پژوهشی که Saekhow و همکاران (۲۰۱۸) بر ماهی جنگجوی سیامی نر (*Betta splendens*) انجام دادند، مشخص شد که کاهش حجم آب به طور معنی داری بر میزان فعالیت آنزیم های گوارشی اثر می گذارد. بدین ترتیب که میزان فعالیت آنزیم های لیپاز، تریپسین و کیموتریپسین کاهش، اما میزان فعالیت آنزیم آمیلاز افزایش می یابد. همچنین در پژوهشی بر فلاندر ژاپنی (*Paralichthys olivaceous*) پژوهشگران دریافتند که انتقال لاروهای این ماهی به تراکم پایین سبب کاهش فعالیت آنزیم تریپسین می گردد (Bolasina et al., ۱۱۳

2006). با این وجود، Liu و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه اثر تراکم‌های مختلف نگهداری بر فعالیت آنزیم‌های گوارشی، ایمنی، شاخص‌های استرس سرم و رشد ماهی *Cynoglossus semilaevis* Günther دریافتند که در ماهیان پرورشی در تراکم بالا، میزان فعالیت آنزیم آمیلاز و لیپاز کاهش می‌یابد. همچنین پژوهشگران دریافتند که میزان فعالیت تریپسین، آمیلاز و لیپاز به طور معنی‌داری با افزایش تراکم *Palaemonetes sinensis* کاهش می‌یابد (Dong et al., 2018). در مطالعه Lazarevic و همکاران (۲۰۰۴) مشخص شد که میزان فعالیت آنزیم تریپسین در لاروهای ابریشم‌باف ناجور (*Lymantria dispar*) پرورشی در تراکم بالا بیشتر از میزان فعالیت این آنزیم در لاروهای نگهداری شده به صورت انفرادی می‌باشد، در حالیکه میزان فعالیت آنزیم‌های آمیلاز و لوسین آمینوپپتیداز تحت تأثیر تراکم قرار نمی‌گیرد. با توجه به نوع آنزیم، سن و گونه جانوری مورد مطالعه نتایج متفاوتی حاصل می‌گردد که تفسیر آنها نیازمند شناخت سازوکارهای اختصاصی ترشح هر آنزیم، شرایط استرسی حاکم بر موجود و در نتیجه تقاضای انرژی‌تیک آن، کیفیت جیره غذایی، مدت زمان مواجهه و ... است (Lazarevic et al., 2004; Dong et al., 2018).

در این پژوهش مشخص گردید که میزان فعالیت آنزیم‌های گوارشی ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان تحت تأثیر تراکم افزایش می‌یابد. استفاده از پودر گیاهان آویشن و رزماری در جیره غذایی توانست اثر تراکم بر افزایش فعالیت آنزیم‌های گوارشی را تعدیل یا خنثی نماید. مطابق با نتایج پژوهش حاضر، آلودگی جیره غذایی با سم آفلاتوکسین ۵۰ ppb و تأثیر تراکم به تنهایی بر بافت ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان تأثیری نداشت. ولی همزمانی این دو عامل باعث آسیب به پرزهای روده گردید، نکته‌ای که با توجه به روند فزاینده متراکم‌سازی سامانه‌های پرورشی آبزیان و همچنین تکیه این شیوه پرورش به جیره‌های غذایی که احتمال آلودگی آنها به سموم قارچی نیز در حال افزایش است، در توسعه آتی صنعت آبزی‌پروری حائز اهمیت است. نتایج مطالعه فانی مکی و همکاران (۱۳۹۲) در ارتباط با

اثر سطوح مختلف آفلاتوکسین B₁ بر طول روده، فرآیندهای خونی و سیستم ایمنی در جوجه‌های گوشتی نشان داد که کمترین میزان ایلووم و طول روده متعلق به جوجه‌های دریافت‌کننده سطح ۵۰۰ ppb آفلاتوکسین B₁ بود. در مطالعه Ghaednia و همکاران (۲۰۱۳) نیز مشخص شد که تغذیه میگوهای سفید هندی جوان با جیره‌های حاوی مقادیر بیش از ۴۰۰ ppb آفلاتوکسین B₁ موجب کاهش میزان رشد در میگوها می‌شود. مطالعات بافت‌شناسی نیز این امر را تایید کرد و نشان داد که رشته‌های عضلانی میگوها تحلیل رفته و میگوها دچار لاغری مفرط شده‌اند. بررسی‌های بافت‌شناسی روده نیز آشکار ساخت که تغذیه میگوها با جیره‌های غذایی حاوی مقادیر بیش از ۸۰۰ ppb آفلاتوکسین B₁ موجب تخریب دیواره روده و بافت‌های دستگاه گوارش و در نتیجه اختلال در جذب مواد غذایی و افزایش ضریب تبدیل غذایی افزایش می‌گردد. در مطالعه Garcia و همکاران (۲۰۰۷) استفاده از مخلوط عصاره‌های گیاهی سبب افزایش طول پرزها در ناحیه ژوژنوم جوجه‌های گوشتی در مقایسه با گروه شاهد گردید. آنچه از مطالعه حاضر می‌توان برداشت نمود این است که به دلیل استرس ناشی از تراکم بالا و همزمانی آن با وجود آلودگی آفلاتوکسین در جیره غذایی ممکن است در ماهی قزل‌آلای موجب تغییرات ناخواسته بافتی در روده و سرانجام اختلال در جذب مواد مغذی گردد که استفاده از پودر گیاه آویشن و رزماری مانع این تغییرات نامطلوب می‌گردد.

منابع

فانی مکی، ا.، ابراهیم زاده، ا.، انصاری نیک، ح. و قزاقی، م. ۱۳۹۲. اثر گیاهان دارویی خار مریم (*Silybum marianum* L.) و آویشن (*Thymus vulgaris* L.) بر سیستم ایمنی و برخی از فرآیندهای خونی در جوجه‌های گوشتی. آسیب‌شناسی درمانگاهی دامپزشکی، ۷ (۲): ۱۸۴۳-۱۸۳۶.

- Bello, O.S., Emikpe, B.O. and Olaifa, F.E. 2012.** The body weight changes and gut morphometry of *clarias gariepinus* juveniles on feeds supplemented with walnut (*Tetracarpidium conophorum*) leaf and onion (*Allium cepa*) bulb residues. *International Journal of Morphology*, 30: 253-257. DOI: 10.4067/S0717-95022012000100045.
- Bolasina, S., Perez, A. and Yamashita, Y., 2006.** Digestive enzymes activity during ontogenic development and effect of starvation in Japanese flounder, *Paralichthys olivaceus*. *Aquaculture*, 252: 503-515. DOI:10.1016/j.aquaculture.2005.07.015
- Broom, L. 2015.** Mycotoxins and the intestine. *Animal Nutrition*, 1(4): 262-265. DOI:10.1016/j.aninu.2015.11.001.
- Celik, I. and, Sur, E. 2003.** Effects of aflatoxin B₁ on the development of the bursa of Fabricius and blood lymphocyte acid phosphatase of the chicken. *Journal of British Poultry Science*, 44: 558-66. DOI: 10.1080/00071660310001618352
- Chong, A. S. C., Hashim, R., Lee, C. Y. and Ali, B. A., 2002.** Partial characterization and activities of proteases from the digestive tract of discus fish (*Symphysodon aequifasciata*). *Aquaculture*, 203: 321-333. DOI:10.1016/S0044-8486(01)00630-5
- Citarasu, T., 2010.** Herbal biomedicines: a new opportunity for aquaculture industry. *Aquaculture International*, 18(3): 403-414. DOI:10.1007/s10499-009-9253-7
- Dong, J., Zhao, Y.Y., Yu, Y.H., Sun, N., Li, Y.D., Wei, H., Yang, Z.Q., Li, X.D. and Li, L., 2018.** Effect of stocking density on growth performance, digestive enzyme activities, and nonspecific immune parameters of *Palaemonetes sinensis*. *Fish and Shellfish Immunology*, 73: 37-41. DOI: 10.1016/j.fsi.2017.12.006
- Gallo, A., Masoero, F., Bertuzzi, T., Piva, G. and Pietri, A. 2010.** Effect of the inclusion of adsorbents on aflatoxin B₁ quantification in animal feedstuffs. *Food Additives and Contaminants*, 27(1): 54-63. DOI:10.1080/02652030903207219
- Garcia, V., P. Catala-Gregori, F. Hernandez, M. D. Megias and J. Madrid. 2007.** Effect of formic acid and plant extracts on growth, nutrient digestibility, intestine mucosa morphology, and meat yield of broilers. *Applied Poultry Research*, 16: 555-562. DOI:10.3382/japr.2006-00116
- Ghaednia, B., Bayat, M., Sohrabi Haghdooost, I., Motallebi, A.A. and Sepahdari, A. 2013.** Effects of aflatoxin B₁ on growth performance, health indices, phagocytic activity and histopathological alteration in *Fenneropenaeus indicus*. *Iranian Journal of Fisheries Sciences*. 12(4)813-826.
- Han, XY., Huang, QC., Li, WF., Jiang, JF. and Xu, ZR., 2008.** Changes in growth performance, digestive enzyme activities and nutrient digestibility of cherry valley ducks in response to aflatoxin B₁ levels. *Livestock Science*, 119: 216-220. DOI:10.1016/j.livsci.2008.04.006
- Iijima, N., Tanaka, S. and Ota, Y., 1998.** Purification and characterization of bile

- salt-activated lipase from the hepatopancreas of red sea bream, *Pagrus major*. *Fish Physiology and Biochemistry*, 18(1): 59-69. DOI:10.1023/A:1007725513389
- Imani, A., Bani, M.S., Noori, F., Farzaneh, M. and Moghanlou, K.S., 2018.** The effect of bentonite and yeast cell wall along with cinnamon oil on aflatoxicosis in rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*): Digestive enzymes, growth indices, nutritional performance and proximate body composition. *Aquaculture*, 476: 160-167. DOI:10.1016/j.aquaculture.2017.04.023
- Jantrarotai, W., Lovell, R.T. and Grizzle, J.M. 1990.** Acute toxicity of aflatoxin B1 to channel catfish. *Journal of Aquatic Animal Health*, 2(4): 237-247. DOI:10.1577/1548-8667(1990)002<0237:ATOABT>2.3.CO;2
- Kabak, B., Dobson, A.D. and Var, I.I.L. 2006.** Strategies to prevent mycotoxin contamination of food and animal feed: a review. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 46(8): 593-619. DOI:10.1080/10408390500436185
- Lazarevic, J., Peric-Mataruga, V., Vlahovic, M., Mrdakovic, M. and Cvetanovic, D., 2004.** Effects of rearing density on larval growth and activity of digestive enzymes in *Lymantria dispar* L.(Lepidoptera: Lymantriidae). *Folia Biologica-Krakow*, 52: 105-112.
- Lempinen, M., Puolakkainen, P. and Kempainen, E. 2005.** Clinical Value of Severity Markers in Acute Pancreatitis. *Scandinavian Journal of Surgery*, 94(2): 118-123. DOI:10.1177/145749690509400207
- Liu, G., Ye, Z., Liu, D. and Zhu, S., 2018.** Influence of stocking density on growth, digestive enzyme activity, immunity, and cortisol levels of subadult half-smooth tongue sole *Cynoglossus semilaevis* in a recirculating aquaculture system. *North American Journal of Aquaculture* (in Press). DOI:10.1175/JCLI-D-17-0439.1
- Lovell, R. T. 2003.** Diet and Fish Husbandry, In: Halver, JE Hardy, RW (eds) *Fish Nutrition*, 3rd edn. Academic Press Inc., New York, USA, pp 703-754.
- Marchioro, A., Mallmann, A.O., Diel, A., Dilkin, P., Rauber, R.H., Blazquez, F.J.H., Oliveira, M.G.A. and Mallmann, C.A., 2013.** Effects of aflatoxins on performance and exocrine pancreas of broiler chickens. *Avian Disease*, 57(2): 280-284. DOI:10.1637/10426-101712-Reg.1
- Matur, E., Ergul, E., Akyazi, I., Eraslan, E. and Cirakli, Z.T., 2010.** The effects of *Saccharomyces cerevisiae* extract on the weight of some organs, liver, and pancreatic digestive enzyme activity in breeder hens fed diets contaminated with aflatoxins. *Poultry Science*, 89: 2213-2220. DOI:10.3382/ps.2010-00821
- Nazdar, N., Imani, A., Noori, F. and Moghanlou, K.S., 2018.** Effect of silymarin supplementation on nickel oxide nanoparticle toxicity to rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) fingerlings: pancreas tissue histopathology and alkaline protease activity. *Iranian Journal of*

- Science and Technology, Transactions A: Science*: 42(2): 353-361. DOI: 10.1007/s40995-016-0052-5
- Oledo, E. M., Moyano-López, F. J., Tovar-Ramírez, D., Strüssmann, C. A., Alvarez-González, C. A., Martínez-Chávez, C. C. and Martínez-Palacios, C. A. 2011.** Development of digestive biochemistry in the initial stages of three cultured Atherinopsids. *Aquaculture Research*, 42: 776-786. DOI:10.1111/j.1365-2109.2011.02853.x
- Osborne, D.J. and Hamilton, P.B., 1981.** Decreased pancreatic digestive enzymes during aflatoxicosis. *Poultry Science*, 60: 1818-1821. DOI:10.3382/ps.0601818
- Rafatnezhad, S., Falahatkar B. and Tolouei Gilani M.H. 2008.** Effects of stocking density on haematological parameters, growth and fin erosion of great sturgeon (*Huso huso*) juveniles. *Aquaculture Research*, 39: 1506-1513. DOI:10.1111/j.1365-2109.2008.02020.x
- Richardson, K. E. and Hamilton P. B., 1987.** Enhanced production of pancreatic digestive enzymes during aflatoxicosis in egg-type chickens. *Poultry Science*, 66: 640-644. DOI:10.3382/ps.0660640
- Rungrangsak-Torrissen, K., Moss, R., Andrew, L. H., Berg, A. and Waagbo, R., 2006.** Different expression of trypsin and chymotrypsin in relation to growth in Atlantic salmon (*Salmo salar* L.). *Fish Physiology and Biochemistry*, 32: 7-23. DOI: 10.1007/s10695-005-0630-5
- Saekhow, S., Thongprajukaew, K., Phromkunthong, W. and Sae-khoo, H., 2018.** Minimal water volume for intensively producing male Siamese fighting fish (*Betta splendens* Regan, 1910). *Fish Physiology and Biochemistry*, 1-11. DOI:10.1007/s10695-018-0495-z
- Sahoo, P.K., 2000.** Histological distribution and ultrastructure of exocrine pancreas in Indian major carp (*Labeo rohita* Ham.) and its alteration in aflatoxicosis. *Bangladesh Journal of Fisheries Research*, 4(1): 1-6.
- Santacroce, M.P., Conversano, M.C., Casalino, E., Lai, O., Zizzadoro, C., Centoducati, G. and Crescenzo, G. 2008.** Aflatoxins in aquatic species: metabolism, toxicity and perspectives. *Reviews in Fish Biology and Fisheries*, 18(1): 99-130. DOI:10.1007/s11160-007-9064-8
- Yúfera, M. and Darias, M.J. 2007.** The onset of exogenous feeding in marine fish larvae. *Aquaculture*, 268: 53-63. DOI: 10.12691/jas-1-1-1

Simultaneous effect of stocking density, dietary aflatoxin B1 and medicinal plant multi-blend on digestive physiology of rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*)

Mahmoudikia Z.¹; Imani A.^{1*}; Sarvi Moghanlou K.¹; Razi M.²

*a.imani@urmia.ac.ir

1- Department of Fisheries, Faculty of Natural Resources, Urmia University, Urmia, Iran

2- Department of Comparative Histology and Embryology, Faculty of Veterinary Medicine, Urmia University Urmia, Iran

Abstract

The effect of stocking density and dietary aflatoxin B1 along with including rosemary and thyme powders on digestive enzymes activity of rainbow trout was evaluated. 600 fish with an average weight of 90 ± 3 were randomly allotted into six experimental groups consisted of (1) stocking at 15 kg.m^{-3} - feeding diet devoid of aflatoxin, (2) stocking at 45 kg.m^{-3} -feeding diet devoid of aflatoxin, (3) stocking at 15 kg.m^{-3} -feeding diet containing 50 ppb aflatoxin, (4) stocking at 45 kg.m^{-3} -feeding diet containing 50 ppb aflatoxin, (5) stocking at 15 kg.m^{-3} -feeding diet containing 4% rosemary and thyme powder and 50 ppb aflatoxin and (6) stocking at 45 kg.m^{-3} -feeding diet containing 4% rosemary and thyme powder and 50 ppb aflatoxin. Activity of alkaline protease, lipase and amylase was only affected by fish stocking density to the extent that those fish were reared in higher density showed increased digestive enzymes activity ($p < 0.05$). Interactive effect of two studied factors (stocking density and dietary supplementation of medicinal plants) significantly affected activity of amylase and alkaline protease. However, lipase was only affected by dietary supplementation of medicinal plants. The highest amylase and alkaline protease activity were recorded in those fish received diet devoid on medicinal plants and stocked at 45 kg.m^{-3} ($p < 0.05$). Those fish received diet containing medicinal plant powder significantly had lower activity ($p < 0.05$). Proximal intestine histological examinations revealed that those fish stocked at higher density and received aflatoxin contaminated diet had villi detachments. Nevertheless, dietary inclusion of herbal blend consisted of rosemary and thyme powder could retrieve such tissue abnormality. It seemed that intestine could resist tension from higher stocking density or dietary aflatoxin contamination; however, their combination was not endurable for fish. Meanwhile, further complementary researches such as assaying antioxidant enzymes activity are warranted to precisely elucidate the underlying mechanism behind such alterations.

Keywords: Histology, Proximal intestine, Rosemary, Thyme, Rainbow trout

*Corresponding author